

Õpetaja eetikakoodeksi vastutuse tagamise instrumendid. Rakendussüsteemi kirjeldus

Vastutussüsteemi esialgse versiooni visandas Halliki Harro-Loit. Siinne kirjeldus on edasiarendus, millele on sisendi andnud õpetaja eetikakoodeksi rakendussüsteemi pilootprojektis osalenud haridusasutused: Luunja Lasteaed Midrimaa, Maardu Lasteaed Sipsik, Kohila Gümnaasium, Kuusalu Keskkool, Tallinna Lasteaed Karikakar, Tallinna Lilleküla Gümnaasium, Tallinna Polütehnikum, Tallinna Toomkool, Tartu Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasium, Tartu Lasteaed Klabumaa, Uuemõisa Lasteaed-Algkool.

Õpetaja eetikakoodeks on vaid üks element hariduse eetikasüsteemis. See annab juhiseid ja määratleb väärtusruumi piirid, kuid tegelik praktika, see, kuidas koodeksit tõlgendatakse, kasutatakse ja kuidas väärtuskonflikte lahendatakse, on peamiselt organisatsioonikultuuri küsimus. Kirjeldame siinkohal vastutuse tagamise üht võimalikku versiooni, **mida soovitame elluviimiseks rakendada**. Siin kirjeldatu ei ole olemasoleva või ka tulevase süsteemi täpne kirjeldus, küll aga toome välja mõned põhipunktid, mille olulisus on esimese pilootaasta jooksul selgunud.

Nõukojad

1) Haridusasutuse tasandil (I tasand) toimib õpetajaetika nõukoda (ja võimalusel e-keskkonnas foorum).

Nõukoda on soovitatavalt 3–9-liikmeline viieks aastaks seatud õpetajatest ja tugitöötajatest koosnev kogu, mille moodustamiseks on tehtud motivatsiooniavalduse põhine konkurss või mis koosneb nõukoda asutuse juhi määratud osapoolte esindajatest.

Nõukoja poole saavad pöörduda kõik haridusasutuse töötajad, õpilased ja vanemad kaebuse esitamiseks, arvamuse/nõu/edasiside saamiseks olukordade kohta, mida nad on kogenud ja kus nad tunnevad, et neil on probleem. Haridusasutus võib otsustada õppimise ehk katsetusfaasis nõukojas vastu võtta vaid õpetajate pöördumisi. Juhtumite käsitlemine (teabe kogumine, olukorra analüüs, diskussioon, otsuse vormistamine, levitamine ja arhiveerimine) nõuab aega, et nõukodade liikmed saaksid harjutada ning harjutamise käigus kohandada üldisi põhimõtteid oma asutuse spetsiifikaga. Oleme pilootaasta jooksul kogenud, et koolid vajavad ka toetavat nõustamist. (Kui tulevikus on nõukoja kogemusega haridusasutusi juba piisavalt, saab hakata kasutama kogemusnõustajaid).

Probleeme võib olla mitmesuguseid, näiteks toimunud konflikt, tulevikus ette nähtav huvide konflikt või muu lahendust vajav küsimus.

Nõukoda menetleb pöördumist konfidentsiaalselt, kuid teeb vajadusel üldise probleemi kooliperele teatavaks (nt e-foorumi kaudu) ja pakub välja kaalutletud arutluse võimalike lahenduste üle.

Pilootaasta lõpuks tõdesid mitmed haridusasutused, et keeruline oli leida viisi, kuidas asjaosalistelt olukorra kohta selgitusi küsida; samuti tõdeti, et need selgitused peavad olema kirjalikud, sest nii saab paremini tagada juhtumite puhul tõenduspõhisuse. Mitmed juhised nentisid ka, et nõukoda võimaldab luua laiemat debatti olukorras, kus juht eelistabki laiapõhjalisemal arutelul ja konsensusel põhinevat otsust.

Haridusasutused leidsid üsna üksmeelselt, et õpetaja eetikakoodeksi tõlgendamine on sisulisem, kui see toimub konkreetsete juhtumite arutelu kaudu. **Arutus on seatud õpetaja eetikakoodeksiga.**

2) Luuakse üleriigiline õpetajaetika nõukoda (II tasand), kuhu võivad pöörduda kõik koolitöötajad, lapsevanemad ning õpilased. Nõukoda on nt seitsme- kuni üheksaliikmeline.

Üleriigiline nõukoda menetleb kaasuseid,

- 1) mida on arutanud kooli tasandi nõukojad, kuid kus osapooled pole jõudnud konsensusele (n-ö apellatsiooni funktsioon)
- 2) mis on liiga keerulised, st on edasi saadetud I taseme nõukojast (n-ö nõuandev funktsioon)
- 3) mille puhul pöörduja, nt lapsevanem või direktor, ei usalda kohalikku tasandit liiga tihedalt läbipõimunud isiklike suhete tõttu (n-ö rollikonfliktide negatiivseid tagajärgi leevendav funktsioon)
- 4) mille puhul kooli juht tunneb, et tal on vaja abi, sest kas koolipidaja või mõni kolleeg pole lähtunud heast tavast ning probleemi lahendamiseks on vaja välist ja vastutustundlikku osapoolt, kes käsitleb juhtumit asjatundlikult ning neutraalselt (n-ö erapooletu vahemehe funktsioon)

Nõukodade puhul on oluline reguleerida:

- 1) **Nende moodustamise kord ja esindajad.** Moodustamisel on oluline, et tuumikkoosseis püsiks vähemalt viis aastat – selle aja jooksul tekib kaalutluskogemus. Roteerumine on seega järkjärguline. (Vt ka [juhendit: https://eetika.ee/sites/default/files/2025-04/Juhendmaterjal%20nr%202.pdf](https://eetika.ee/sites/default/files/2025-04/Juhendmaterjal%20nr%202.pdf))

Nõukoda vormistab otsuseid ja soovitusi. Nõukoda esitab aastafoorumil või -seminaril kokkuvõtte; keerulisemad kaasused tuuakse laiema foorumi aruteludesse.

Üleriigilise nõukoja koosseisus peaksid olema esindajad kõrgkoolidest, kellel on eetikaalase õpetamise ja teadustöö kogemus ning kohustus vastava kirjanduse ja uurimistööga kursis olla. Esialgu oleks hea, kui vähemalt poole üleriigilisest nõukojast moodustaksid akadeemilise tausta ja kogemustega inimesed. Sellega kujundatakse vajalik kasuistiline praktika.

Üleriigilise nõukoja kohustus peaks olema sellist kasuistilist praktikat levitada, samuti osaleda sisuliselt kord aastas korraldatava õpetajaetika foorumi või seminari sisu loomisel ja läbiviimisel, kus toimuvad arutelud kõigile asjast huvitatutele.

Nõukoja töö ja liikmeskond on läbipaistvad – ainult kaebuse esitajad ja teised kaebusega seotud osapooled saavad anonüümsuse.

- 2) **Kaasuste menetlemise kord.** Tuleb eraldi reguleerida nii kooli kui üleriigilisel tasandil. (Vt ka [juhendit: https://eetika.ee/sites/default/files/2025-04/Juhendmaterjal%20nr%203.pdf](https://eetika.ee/sites/default/files/2025-04/Juhendmaterjal%20nr%203.pdf))

Menetlemise korra eesmärk peab olema tagada kõikide osapoolte ärakuulamine (ennekõike kirjalikult, kuid vajadusel ka suuliselt); konfidentsiaalsuse tagamine ja vähima kahju saavutamise printsiibi elluviimine.

Menetlemise kord peab reguleerima juhtumi kohta materjali kogumise ning analüüsi põhilised nõuded, otsuse/nõuande formaadi ja selle avaldamise tingimused, viisi, arhiveerimise ja juurdepääsu.

Oleme soovitanud, et koolide tasandil töötavates nõukodades lepitaks iga juhtumi puhul kokku, kes on antud juhtumi korraldaja, ja see funktsioon jaotuks nõukoja liikmete vahel rotatsiooni korras.

Nõukojad töötavad ühiskondliku panustamise põhimõttel. Siiski, üleriigilise nõukoja juures peaks olema osakoormusega sekretär, kes menetleb kaasuseid ning korraldab osapoolte vahelist suhtlust, tegeleb kodulehga, korraldab koosolekuid (virtuaalseid ja vajadusel füüsilisi kokkusaamisi) ning kord aastas **õpetajaetika foorumit**.

Õpetajaetika foorumi funktsioon on olulisi juhtumeid esitleda ja arutada, jagada kogemusi ning arutada kitsaskohti ja süsteemi arendamise võimalusi. Foorum peab olema avatud kõikidele haridusasutustele eesmärgiga julgustada neid looma I tasandi õpetajaetika (nõu)kodasid.